

ЗМІСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ АВТОРА В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ

Максим Мельников,
*науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності*

Особисті немайнові (моральні) права захищають зв'язок особистості автора з його твором. Вони містять в основному право автора приймати рішення про оприлюднення твору (доводити його до загального відома або зберегти його конфіденційний характер), вимагати повагу до його авторства та цілісності твору. Існує ще одна норма яка відсутня у законодавстві України, але присутня у законодавстві майже всіх країн світу, а саме право відмовитися, якщо його думка змінилася, від раніше прийнятого рішення про оприлюднення твору (право на відзив) та право вилучити свій твір із обігу.

Оскільки ці права мають різний зміст, їх можна поділити на дві категорії: позитивні та негативні.

Позитивними є право на оприлюднення та право відмовитись від виконання обов'язків або вилучити твір із обігу. Вони кваліфікуються таким чином, оскільки потребують, щоб автор прийняв рішення: оприлюднити твір, змінити його, вилучити його із обігу або знищити.

Негативними або захищаючими є право на визнання авторства та право на збереження цілісності твору, які в цілому прийнято називати

правом на недоторканість, тобто на повагу до імені автора та його твору. Ці права іменуються негативними, оскільки вони втілюються в праві перешкоджати здійсненню дій або вимагати утриматися від дій, які звернені до пасивних суб'єктів. Вони носять захисний характер, оскільки навіть після смерті автора та після того, як твір стає суспільним надбанням, вказані права продовжують діяти на основі особистого немайнового (морального) права для захисту індивідуальності та недоторканості результатів інтелектуальної творчості, що в свою чергу зачіпає інтереси суспільства в цілому.

Первісно авторське право розглядалось з точки зору його майнового аспекту, але згодом важливість особистих немайнових прав визнавалась все більше, а в наш час все це знайшло закріплення в законодавстві [1].

В законодавствах різних країн, які підтримують латинську юридичну традицію, навіть коли вони стоять на позиціях дуалістичної теорії, згадується та регулюється в першу чергу здійснення особистих немайнових прав, а потім майнових прав, при цьому (за винятком України) законодавство допускає можливість

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

використання права відмовитись від рішення про оприлюднення твору або вилучити твір з обігу, у відповідності з яким інтелектуальні або моральності погляди автора переважають над принципом обов'язкової сили договорів та поваги прав, набутих третіми особами: дійсно, втілюючи це право, автор може навіть після видання твору розірвати договір про його використання та вилучити останній з обігу за умови виплати попереднього відшкодування контрагенту, який поніс збитки у зв'язку з такими діями.

Характерні особливості

Особисте немайнове право автора твору є суттєвим, немайновим, невід'ємним від авторства та абсолютним.

- Воно є суттєвим, тому що містить в собі мінімум прав, які набуваються в силу створення твору і без яких авторство втрачає зміст. Однак на відміну від прав особистості, воно не діє з часу народження, оскільки належить не всім людям як таким, а тільки тим з них, хто є автором.
- Воно є немайновим, оскільки його неможна оцінити в грошовому еквіваленті, навіть, якщо це відбувається опосередковано, завдяки виникаючій у автора можливості отримати більш великий прибуток — як в рамках договору, коли мається на увазі сума компенсації у випадку порушення цих прав, так і в силу підвищення його престижу та скандальної відомості його твору, завдяки тому, що його розповсюдження асоціюють з іменем його творця.

- Воно притаманне факту авторства, іншими словами, — воно невід'ємно пов'язане з особистістю автора твору. Автор зберігає його за собою протягом всього життя, навіть, в тих випадках, коли мова йде про твори, у яких вийшов термін охорони. Після смерті автора деякі з його прерогатив (негативні права, а також право на посмертне оприлюднення творів) здійснюються його спадкоємцями або призначеними для цього особами.
- Воно — абсолютне, тому що захищається проти всіх і кожного (*erga omnes*) в тому сенсі, що його володілець може користуватися ним по відношенню до будь-яких третіх осіб, включаючи особу, яка здобула виключні права на твір. На відміну від відносних прав, воно не зводиться до права на використання майна, яке може бути протиставлене тільки особі, яка передала своє право.

З цих характеристик виходить, що особисте немайнове право є невідчутним і від нього неможна відректися. В силу невідчужуваності особистого немайнового права будь-яка передача авторського права може торкатися лише майнових прав та:

- Воно не може бути об'єктом вилучення, примусового виконання або експропріації;
- На нього не поширюється дія строку позовної давності, тому що воно не відноситься до сфери торгівлі;
- Воно не може стати об'єктом суброгації, тому що впливає з факту авторства. В принципі во-

но має необмежений строк дії.

В законодавстві про авторське право багатьох країн світу прямо зазначено деякі із вказаних властивостей (невід'ємності від особистості, невідчужуваності, незастосовності строку позивної давності та необмежений строк дії) особистих немайнових прав автора (наприклад, в Україні ст. 14, Алжирі ст. 22, в Бразилії ст. 28, 52, перший пункт, в Колумбії ст. 30, в Еквадорі ст. 18, в Іспанії ст. 14, в Франції ст. L. 121-1, в Гаїті ст. 5, в Японії ст. 59, 60, в Марокко ст. 2, в Мексиці ст. 3) [1].

В законодавстві інших країн про авторське право це положення застосовується посередньо, встановлюючи, що автор зберігає особисте немайнове право, навіть, у випадку, якщо він передає право власності на свій твір; та якщо сплинув строк охорони майнових прав можливо пред'являти претензії у зв'язку з зазіханнями на цілісність твору (в Аргентині ст. 52, 83 та в Уругваї ст. 12, 16).

Ці властивості закріпленні також в негативній формі, коли законодавство передбачає, що передача особистих немайнових прав вважається недійсною та протизаконною (Лівія ст. 39) [1].

Таким чином, особисте немайнове право автора, як і в більш широкому плані права особистості, не можуть бути передані будь-кому їх автором. Так, якщо говорити про право на авторство художнього твору, то автор може побажати або просто погодитися щоб його ім'я не зазначалося, і в цьому випадку твір буде поширюватися в якості анонімного або під псевдонімом. Що стосується права на дотримання цілісності твора,

то зміни зазвичай вносяться у зв'язку з виробничим процесом у відповідних сферах творчої діяльності, це стосується, наприклад, творів, створених за трудовим, аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, творів архітектури та концепції зовнішнього вигляду предметів щоденного користування.

Особисте немайнове право на дотримання цілісності твору відрізняється від права на зміну — адаптацію, скорочення тощо, — яке є частиною майнового права і представляє собою один зі звичайних способів використання твору. До тих пір, поки твір залишається в приватній власності, зміни можуть бути дозволені як автором, так і будь-якою іншою особою якій ці права були передані. Як тільки твір переходить у суспільне надбання, зміни можуть бути зроблені вільно за умови зазначення того, що мова йде про змінений варіант.

В Українському законодавстві особистим немайновим правам присвячені: ст. 14 Закону України "Про авторське право і суміжні права" та ст. 423, 438 Цивільного кодексу України. Норми ЦКУ надають загальний зміст цих прав відсилаючи до спеціалізованого Закону.

Так в Законі закріплені наступні права:

"Стаття 14. Особисті немайнові права автора

1. Автору належать такі особисті немайнові права:

- 1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично мож-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

- ливо;
- 2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;
 - 3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;
 - 4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора.

2. Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам" [2].

Виходячи з наведеної норми, в Україні чітко закріплені за автором наступні особисті немайнові права:

- Право авторства — вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо, та забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він, як автор твору, бажає залишитись анонімом;
- Право на ім'я — вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;
- Право на цілісність твору — ви-

магати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора;

- Невідчужуваність прав — особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

В нашому законодавстві відсутня норма про право на відзив. Так в Законі унормовані лише негативні права, а в Кодексі міститься ст. 442 яка частково врегульовує позитивні права.

Право автора на оприлюднення твору належить до найважливіших його прав, оскільки воно забезпечує йому можливість вирішувати питання про готовність твору до представлення на розсуд публіці, а також прямо зачіпає його майнові інтереси. Крім того, реалізація права на оприлюднення твору призводить до суттєвої зміни правового режиму твору.

З моменту оприлюднення твору вступають в силу встановленні законом обмеження прав автора, пов'язанні з можливістю вільного використання твору (ст. 21-25 Закону), строк охорони анонімних творів починає діяти з дати правомірного оприлюднення (ст. 28 Закону).

Сутність права на оприлюднення твору полягає в тому, що юридично автору надана можливість винести створений ним твір на публічний розсуд.

Таким чином, автор вважає за доцільне запропонувати внести зміни до спеціалізованого Закону з метою удосконалення законодавства в

частині особистих немайнових прав первинного суб'єкта авторського права — автора.

Виходячи з вищенаведеного автор вважає за доцільне доповнити ст. 14 Закону України "Про авторське право і суміжні права" і викласти її у наступній редакції:

"Стаття 14. Особисті немайнові права автора

1. Автору належать такі особисті немайнові права:

- 1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- 2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;
- 3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;
- 4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і

репутації автора;

5) оприлюднити або дозволяти оприлюднення твору в будь-якій формі;

6) Автор має право відмовитись від раніше прийнятого рішення про оприлюднення твору за умови відшкодування збитків користувачу заподіяних таким рішенням збитків, включаючи упущену вигоду. Якщо твір вже був оприлюднений, автор зобов'язаний публічно оповістити про його відзив. При цьому він вправі вилучити за свій рахунок з обігу раніш виготовлені екземпляри твору. При створенні службового твору це положення не застосовується.

2. Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам". ●

Література:

1. *Авторское право и смежные права/Пер. с фр.; предисловие М. Федотова.* — М.: Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. — 788 с.
2. Закон України "Про авторське право і суміжні права" від 11 липня 2001 р. ВВР, 2001, № 43.